

Logická analýza jako filosofická metoda

Logical Analysis as a Philosophical Method

Vladimír Svoboda*

Filosofický ústav
Akademie věd České Republiky
Jilská 1, 110 00 Praha 1
svoboda@site.cas.cz

Abstrakt/Abstract

Článek ukazuje, jaká je role tradiční role logické analýzy v rámci filosofického bádání. Naznačuje rovněž, že současné logické metody začínají otevírat cestu k modelování procesů, které filosofie tradičně zkoumá.

The article shows the role of logical analysis within philosophical research. It also suggests that the present logical methods begin to open a way to modelling of processes that have been traditionally examined by philosophy.

I.

Můj příspěvek si neklade za cíl poskytnout odpověď na obecnou otázku, jak dělat filosofii. Jeho cíl je mnohem přízemnější. Budu se zabývat především rolí, kterou má ve filosofickém bádání logická analýza. Dotknu se ale i některých dalších témat jako je například místo filosofie v rámci oborů, které jsou podporovány z prostředků určených na vědecké bádání.

Pokud chci něco říci o tom, jaké místo má (dnes) ve filosofii logická analýza, pak by patrně bylo vhodné nejprve objasnit, co se pod termínem „logická analýza“ skrývá. Poskytnout takové objasnění ovšem není vůbec jednoduché. Pod označením „logika“ se v dějinách filosofie rozumělo leccos a to samé lze říci o termínu „analýza“. Nebudu se zde pokoušet projasňovat různá chápání logické analýzy, ani rozebírat, které z nich je vhodnější.

Vyjdu z prostého konstatování, že v historii filosofie nalezneme mnohé filosofy, kteří považovali analytická zkoumání, která se dají označit jako logická – přinejmenším ve volnějším chápání termínu „logika“ – za základní součást filosofických úvah.

Takové přesvědčení se jistě dá připsat Platónovi i Aristotelovi, řadě středověkých, novověkých i moderních myslitelů, jako jsou J. Duns Scotus, F. Bacon, I. Kant, G. Frege, E. Husserl, B. Russell, či R. Carnap. Nicméně zcela jistě se pod ním neskrývaly stejné filosoficko-metodologické přístupy. Jedním z důvodů je samozřejmě to, že logika

---

* Práce na tomto příspěvku byla podpořena grantovým projektem GAČR č. 401/07/0904.

je disciplína, která se neustále vyvíjí. A i když během posledních zhruba 150. let prošla převratnými změnami, které přispěly zejména k jasnějšímu vymezení charakteru jejích metod, nelze rozhodně říci, že by jako disciplína nabyla zcela určité a definitivní podoby.

Já se zde budu zabývat zejména logickou analýzou v užším – historicky podmíněném – slova smyslu: logickou analýzou v tom pojetí, které je charakteristické pro ty filosofy, kteří termín „logika“ chápou jako označení pro moderní symbolickou logiku, tedy jako označení pro tu disciplínu o její zformování se na konci 19. a začátku 20. století zasloužili zejména Gottlob Frege a Bertrand Russell (ale i dlouhá řada dalších logiků, filosofů a matematiků). Jde tedy v zásadě o logickou analýzu v pojetí těch filosofů, kteří se řadí do širokého proudu tzv. analytické filosofie v jejím ‘klasickém’ období. V závěru se ovšem dotknu i poněkud jiného pojetí logické analýzy.

II.

Co je typické pro novodobé filosofy, kteří se obrátili k logické analýze jako k něčemu, co ve filosofii má hrát klíčovou roli? Podle mého názoru je to zejména hluboký respekt k vědě a přesvědčení, že filosofie by měla být vědecká – měla by nabízet poznání, které je spjata s vědeckým poznáním, či by přímo sama měla být vědou. Se zmíněným respektem k vědě je vcelku přirozeně spjata i jistá nedůvěra, ne-li přímo despekt, k určitým koncepcím filosofování. Jde zejména o nedůvěru k spekulativní metafyzice, a vůbec ke každému filosofování, které se s vědeckým poznáním míjí, především pak vůči tomu filosofování, které nabízí klamné zdání vědeckosti.

V této souvislosti samozřejmě vyvstává otázka, jak co nejpřesněji vymezit, co to vlastně je vědecké poznání. Zde ovšem narážíme na další problém. Velmi restriktivní pojetí vědeckosti, se kterými přišli ranní analytičtí filosofové,¹ se ukázalo jako neudržitelné. I následné pokusy o stanovení jasných hranic vědy, například pokus K. Poppera,² zůstávají značně kontroverzní. Nicméně stěží lze popřít skutečnost, že debaty o tom, jaké poznání lze označit za vědecké, vedly k významnému projasnění mnoha otázek spjatých s pojmem vědeckosti.

Jakkoli může být náš pohled na snahu o budování filosofie jako vědeckého oboru – v nějakém víceméně jednoznačně vymezeném smyslu – skeptický, je obtížné popřít, že snaha o objasnění, nebo možná přesněji o *explikaci* pojmu vědeckosti je úkol, kterým stojí za to se zabývat. Přitom je zřejmé, že tento úkol nemohou splnit vědecké disciplíny, které jsou vědami v onom paradigmatickém slova smyslu (jako třeba fyzika, matematika nebo biologie), ale je to jeden z úkolů, který zbývá na filosofii.

Jistým problémem je to, že filosofové jsou v tomto ohledu dnes prakticky všude na světě v situaci, která by se dala označit jako *střet zájmů* – pokud nabídnou takové pojetí vědy, podle něhož filosofie *není* vědou, pak si ‘podříznou větev na které sedí’:

---

¹ Srv. např. Sarkar (1996).

² Popper (1997).

přijetí takovéto koncepce dovedené do důsledků by přirozeně mělo vyústit ve vyřazení filosofie z klasifikace vědních oborů. Financování badatelských (či 'badatelských') filosofických projektů by pak patrně nemělo být prováděno z rozpočtových fondů určených na vědu. Na tom filosofové přirozeně zájem nemají. Na druhé straně je zřejmé, že pro značnou část filosofů je představa, že filosofie by měla být řazena do vědy, těžko přijatelná a nahlízejí svůj obor jako disciplínu, pro niž by zařazení do jakkoli vymezené vědy představovalo nemístné omezení. Stejně tak by ovšem filosofii nechtěli vřadit do nějaké jiné oblasti (třeba mezi umělecké obory) a nejráději by ji viděli jako disciplínu *sui generis*. Nejsem si ovšem jistý, zda by filosofové s tímto pohledem byli ochotni přijmout onen zmíněný praktický důsledek – vyřazení z financování svých bádání z fondů určených na vědecký výzkum.

Situace je ovšem paradoxní i v tom, že pokud by filosofové nabídli skutečně přesvědčivé zdůvodnění toho, že filosofie není vědou, pak by se ukázalo, že filosofie může přece jen přinášet dobře zdůvodněné a prakticky relevantní výsledky. Ukázalo by se tak, že filosofie dokáže přinášet právě to, co se dá od vědeckého poznání očekávat a měla by tedy snad být přece jen zařazena mezi vědecké obory (a financována z fondů určených na vědu).

Jistým argumentem pro takové zařazení je i to, že poznání ve filosofii je přinejmenším do jisté míry kumulativní. Jakkoli je totiž přímočará kumulace poznání ve filosofii problematická, je vcelku zřejmé, že k vývoji vpřed dochází – některé filosofické doktríny jsou prostě překonané. Tento názor určitě není nekontroverzní, ale v praxi by asi málokdo pochyboval o tom, že dnes jsme prostě v tematizaci a řešení mnoha filosofických problémů dál než antičtí, středověcí nebo i novověcí filosofové.

Zjednodušeně řečeno: kdyby dnes Démokritos, Boëthius nebo Locke poslali svoji stať do prestižního filosofického časopisu, tak by se téměř jistě vydání nedočkali, ať už proto, že to, co by se v tom článku říkalo, by recenzentům nepřípadalo nikterak objektivní, anebo (a to spíše) proto, že by jim to připadalo mylné, zjednodušené, založené na překonaném přístupu k filosofickým problémům.

Chci zdůraznit, že tím nechci staré filosofy jakkoli podceňovat, nebo tvrdit, že nám nemají co říct. Prostě považuji za zřejmé, že člověk poučený Platónem, Humem, Kantem, Husserlem, Quinem a dalšími nezůstává tímto poučením netknut, ale získává cenný vhled do řady filosofických témat a mnohdy zároveň, což je přinejmenším stejně cenné, poznání o tom, kudy cesta nevede. Koneckonců, jak poznamenává W. Heisenberg, odborník není ani tak člověk, který toho o daném oboru *hodně ví*, ale spíše „člověk, který zná nejhrubší chyby, které se dají v dotyčném oboru udělat, a proto se jim dovede vyhnout“.³

Pokud se týče logické analýzy, je třeba poznamenat, že ta má ve filosofii místo právě potud, pokud je filosofie pojímána jako vědecká disciplína (v širokém slova smyslu), tj. disciplína, v níž se snažíme o dosažení poznání, které lze jazykově formulovat a které je předmětem procesů potvrzování a vyvracení opírajícího se o argumentaci. Přitom je třeba poznamenat, že i odhalování omezenosti poznání, jeho

---

³ Heisenberg (1996, s. 237).

kontextové podmíněnosti nebo destrukce iluzí o dosaženém poznání je součástí pokroku v takto pojímané disciplíně.

Jak jsem už naznačil, nemyslím si, že veškeré filosofování by si nutně mělo klást nárok na vědeckou povahu. Filosofie může být zaměřena i na 'neteoretické' cíle. Může u lidí, kteří se s ní setkávají, probouzet vnímavost k otázkám, které přesahují každodenní starosti praktického života, či je posilovat v potýkání se s existenciální úzkostí, které jako křehké bytosti čelí. Přínos filosofie jakožto zdroje jistého poznání, které je případně brát jako vědecké, je však podle mého přece jen ústřední.

Názor, že filosofie je pevně spjata s vědou, není spojen pouze s jedním úzce vymezeným proudem současných 'scientistně' orientovaných filosofů. Pro ilustraci toho, že tento názor byl vnímán jako takřka samozřejmý dávno před tím, než bylo zvědečtění filosofie ve 20. století formulováno jako filosofický program, si můžeme uvést následující myšlenky:

Filosofie je věda; – na tom se shodují všechny popisy filosofie v té míře, v níž se rozcházejí v určení objektu této vědy. .... Nastolená otázka je tedy tato: Jak je možný obsah a forma nějaké vědy vůbec, tj. jak je možná sama věda? To, v čem by tato otázka byla zodpovězena, by bylo samo vědou, a to vědou o vědě vůbec. ... Název takové vědy, jejíž možnost je až dosud pouze problematická, je lhostejný. ... Národ, který tuto vědu vynalezne, bude hoden, aby jí dal jméno ve svém vlastním jazyce; a pak by se mohla nazývat jednoduše vědou či vědoslovím. Až dosud takzvaná filosofie by tedy byla vědou o vědě vůbec.

Jde o citace z Fichtovy práce *O pojmu vědosloví*.⁴ Při čtení těchto řádků bychom ovšem měli vzít v potaz to, že když Fichte psal tato slova, bylo chápání slova „věda“ bezpochyby značně odlišné od toho, jaké je běžné na začátku 21. století.

III.

Nyní přejdu k jednoduché, víceméně tradiční ilustraci toho, v čem může logická analýza sehrát úlohu velmi přínosné filosofické metody. Jde o příklad z období, které někdy bývá v rámci vývoje analytické filosofie označováno jako klasické a jehož počátek bývá spojován s publikováním Fregova *Begriffsschriftu* v roce 1879 (ovšem měli bychom si uvědomit, že ten měl bezprostředně po svém zveřejnění na filosofii mizivý vliv) a jeho konec bývá spojován s rozpadem Vídeňského kroužku, konkrétně s rokem 1936, kdy byl zavražděn Moritz Schlick.

Uvedu v jednoduché verzi paradigmatický příklad 'pozitivního' využití logické analýzy, jakým se na dlouhá desetiletí stal Russellův rozbor vět obsahujících tzv. určité deskriptce prezentovaný v článku *O označení (On Denoting)*.⁵ Připomeňme si pointu

⁴ Fichte (2008, 19 – 24); původní vydání 1794.

⁵ Česky Russell, B.: "O označení," in Russell (1967).

Russellových analytických úvah. Russell se nezaměřil na konkrétní filosofický problém, ale na jazykové prostředky, které hrají ústřední roli ve formulaci řady filosofických tezí a argumentů. Konkrétně si dal za cíl podat rozbor tvrzení, v nichž se vyskytují fráze určené k označení jednotlivých předmětů (dnes jsou právě pod Russellovým vlivem známé jako *určité deskripce*). Ačkoli se tvrzení tohoto druhu ve vědě i ve filosofii hojně používala, nebylo příliš jasné, jak jim přesně rozumět a kdy je považovat za pravdivá, či dokonce za jakých podmínek je vůbec považovat za smysluplná.

Vezmeme jako příklad takových tvrzení výroky:

1. *Největší prvočíslo není sudé.*
2. *Nejdokonalejší bytost má všechny dokonalosti.*

Russell byl přesvědčen, že zmatečné chápání těchto výroků může filosofy i jiné myslitele snadno zavést na scestí a rozhodl se využít možnosti fregovské logiky – tehdy ještě zdaleka ne široce známé a uznávané – pro jednoznačnou explikaci jejich významu.

Russellovo řešení je všeobecně známé: zpochybnil na první pohled přirozenou představu, že bychom takové věty měli číst jako věty se subjekt-predikátovou strukturou a nabídl explikaci jejich významu pomocí výroků formulovaných v logickém jazyce. Podle Russella můžeme větu 1 analyzovat dvěma způsoby:

- 1.' $\exists x(P(x) \wedge \forall y(P(y) \rightarrow x > y) \wedge \neg S(x))$
- 1." $\neg \exists x(P(x) \wedge \forall y(P(y) \rightarrow x > y) \wedge S(x))$

(Zápis je přizpůsoben dnes běžným konvencím. P zastupuje predikát *být prvočíslem*, S zastupuje predikát *být sudý*.) Interpretujeme-li jí prvním způsobem, pak říká, že *je* něco, co je prvočíslem, je to větší než všechna ostatní prvočísla a není to sudé. To je zjevně nepravdivá věta, protože žádné největší prvočíslo neexistuje. Alternativní způsob explikace významu uvedené věty logickými prostředky, který nabízí druhá formule, představuje tvrzení, které je naopak pravdivé. Při tomto chápání věta 1 říká, že není pravda, že existuje něco takového, co by zároveň bylo prvočíslem, bylo větším prvočíslem než všechna ostatní prvočísla a bylo sudé. To je zjevně pravda už proto, že žádné největší prvočíslo není. Russellova analýza nám tedy umožňuje jednak určit jednoznačně, jaký význam s větou 1 spojujeme, jednak průhledně stanovuje pravdivostní podmínky jejích alternativních čtení. Přitom lze obecně říci, že touto analýzou je vyřešen problém, jaký význam mohou mít věty, v nichž se hovoří o vlastnostech předmětů, které (aktuálně) neexistují, a zároveň je zodpovězena Fregova otázka, čím je dána informativnost tvrzení o identitě.

Jaký přínos může tato analýza mít z pohledu filosoficko-teologických debat, naznačuje rozbor věty 2. Tu můžeme do jazyka klasické predikátové logiky při jistém zjednodušení přeložit pomocí formule, která má opět tvar existenčního výroku:

- 2.' $\exists x(N(x) \wedge \forall y(N(y) \rightarrow x = y) \wedge V(x))$

(N reprezentuje predikát *být nejdokonalejší bytost* a V predikát *mít všechny dokonalosti*.) Podíváme-li se nyní prizmatem této analýzy na jednu z verzí tzv. ontologického důkazu Boží existence, která z plausibilně znějící věty 2 a z dalšího předpokladu, že existence je dokonalost, vyvozuje, že nejdokonalejší bytost existuje, vidíme jasně, že důkaz je vadný. Russellovská analýza totiž zřetelně ukazuje, že předpoklad, že nejdokonalejší bytost existuje, je nutnou podmínkou toho, aby dané výchozí tvrzení bylo pravdivé, a tak se vlastně to, co má být dokázáno, už předpokládá v premise argumentu.

Přesto, že russellovský přístup k analýze vět, jejichž podmět tvoří určité deskripce, není zcela neproblematický, je vcelku zjevné, že nabídl prostředky jak zbavit naše vyjadřování nejasností i vyložených zmatení, která doslova po staletí zatěžovala filosofické i mimofilosofické debaty. Shrňme-li poučení z tohoto jednoduchého příkladu logické analýzy, můžeme říci, že role logické analýzy je *kritická, profylaktická i systematická*:

1) Primárně nám umožňuje vyhnout se zmatením, která mají původ v nejasnostech, nejednoznačnostech a někdy i vyložených klamech našeho přirozeného jazyka, 2) tím nám umožňuje dorozumět se, přinejmenším na tom, jaký význam mají některá uzlová tvrzení, případně předpoklady, s nimiž filosofická teorie pracuje (čím větší mohou být nejasnosti ohledně chápání tvrzení, tj. čím větší zůstává prostor pro jejich individuální interpretaci, tím větší je prostor pro nedorozumění mezi filozofy i pro to, že oni sami nebudou mít dostatečně zřetelnou představu o obsahu svých tvrzení a jejich důsledcích), 3) navíc je samozřejmě předpokladem dalšího uplatnění logických metod jako nástroje, který umožňuje nahlédnout (a dokonce prokázat) inferenční souvislosti, které pro nás nejsou zřejmé, a pomáhá nám ověřovat konzistentnost našich teorií.

Nerad bych ale vzbuzoval dojem, že logická analýza nám dává nějaké zázračné návody jak zprůhlednit jakákoli tvrzení, která v přirozeném jazyce formulujeme, a problémy pouze úspěšně odstraňuje. To, jakým úskalím logická analýza čelí a jaké problémy může jejich řešení vyvolávat, se dá poměrně snadno ilustrovat na problému logické analýzy vět o jednání. Pro jednoduchost se omezíme na možnosti jejich analýzy v rámci aparátu klasické predikátové logiky (ovšem problémy, které vyvstávají, zasahují i analýzu prováděnou v rámci bohatších logických aparátů). Vezměme jednoduchou větu, která hovoří o jednání konkrétního jedince:

3. *Bolzano přednášel v neděli 1.5.1805 v kostele sv. Salvátora exhortu.*

Přes zdánlivou neproblematičnost vět tohoto druhu se teprve v 60. letech 20. století Donaldu Davidsonovi podařilo nalézt analýzu v rámci jazyka klasické predikátové logiky, která je alespoň v hlavních rysech inferenčně adekvátní, tj. umožňuje logickým jazykem vyjádřit tuto větu tak, aby z ní logicky vyplývalo to, co z ní vyplývat má.⁶ Analýza, kterou predikátová logika 'přirozeně nabízela', totiž

⁶ Davidson (1967).

3.' E(*b*)

(kde konstanta *b* označuje Bolzana a E reprezentuje predikát *přednesl v neděli 1.5.1805 v kostele sv. Salvátora exhortu*) je totiž nevyhovující. Tato analýza totiž z logického zápisu věty 3 neumožňuje bez zavedení dalších předpokladů vyvodit ty výroky, které z ní zjevně vyplývají, jako například výroky:

4. *Bolzano přednášel v neděli 1.5.1805 exhortu.*
5. *Bolzano něco přednášel v neděli 1.5.1805.*

Davidson nabídl analýzu, která opět, podobně jako výše uvedená Russellova analýza, explikuje věty, které jsou předmětem analýzy, pomocí formule, která má tvar existenčního tvrzení:⁷

3.'' $\exists x(\exists y(E(y) \wedge P(b,y,x)) \wedge D(n,x) \wedge M(s,x))$

Predikátové symboly v této formuli reprezentují následující predikáty *být exhortou* (E), *přednášel kdo, co* (P), *probíhat kdy* (D), *odehrávat se kde* (M). Individuové konstanty reprezentují Bolzana (*b*), neděli 1.5.1805 (*n*) a kostel sv. Salvátora (*s*). Výsledné tvrzení vlastně hovoří o existenci události, která má určité vlastnosti resp. je v určitých vztazích. Tato analýza umožňuje rozebrat a přesně formulovat běžné věty, které hovoří o jednání, a systematicky zkoumat jejich inferenční vazby. Za tento pokrok je nicméně třeba zaplatit jistou cenu – do logického univerza se včleňují entity jako události a časová období, které rozhodně nemají povahu dobře rozlišitelných jednotlivin. Navíc predikáty, se kterými jsme nuceni pracovat, se zdají být ve srovnání se svými předobrazy z přirozeného jazyka poněkud uměle vytvořené, takže do jisté míry ztrácíme intuitivní vhled do jejich povahy. Kromě potenciálního odstranění jistých filosofických zmatků a nejednoznačností tak sebou tato analýza, jak se zdá, nese i své filosofické problémy, například otázky o povaze jednotlivých entit, jejichž existence se předpokládá (po přijatelnosti dané logické ‘metafyziky’) a o kritériích adekvátnosti a explikační přínosnosti dané logické analýzy. Využití logické analýzy je tak, obdobně jako je tomu v případě jiných metod, vždy vázáno na vhodný kontext a na ohledy dané účelem příslušných zkoumání.

IV.

Přestože klíčový přínos logické analýzy jako filosofické metody spočívá v oněch rolích, které jsem schematicky označil termíny *kritická*, *profylaktická* a *systematická*, chtěl bych poukázat ještě na to, že logická analýza otevírá cestu i k zásadně jinému rozšíření filosofického poznání. V rámci analytické filosofie se s metodami, které lze označit jako

⁷ Podrobněji viz Kolář a Svoboda (1992).

logicko analytické, setkáváme ještě v jiné roli – tam, kde se logické rozbory používají k modelování procesů, které jsou tradičně předmětem zájmu filosofie. V dnešní době filosofičtí logikové budují logické systémy, které mají za cíl modelovat procesy zpracovávání informací nebo modely rozhodování.

Procesy, jakými se ubírají, resp. by se měly ubírat, změny v našich představách o skutečnosti, byly předmětem filosofických úvah odedávna. Hrají totiž důležitou roli v objasnění, co to je poznání a jakými procesy probíhá. V dnešní době ovšem tyto úvahy nabírají poněkud novou podobu, protože se dostávají do souvislosti s problémy ve výzkumech v oblasti tzv. umělé inteligence. Logické prostředky se proto využívají v teoriích, jejichž cílem je rekonstruovat procesy, jakými se ubírá uvažování ve smyslu shromažďování informací, jejich utřídování, aktualizování a jejich používání při rozhodování. Modely, které se vytvářejí, jsou zatím velmi jednoduché, omezují se například jen na základní operace jako je opuštění jistého přesvědčení (jeho odstranění ze souboru přesvědčení, která subjekt zastává), rozšíření soustavy přesvědčení, opravy soustavy přesvědčení v důsledku nové informace, konsolidace soustavy přesvědčení, v níž nastal spor, a podobně.⁸

Výzkumy v tomto směru jsou, dá se říci, v počátcích, ale ukazuje se, že to nejsou výzkumy, které by bylo možné provádět inženýrským nebo čistě přírodovědeckým způsobem. Klíčovou roli v nich totiž zaujímá zkoumání principů, na nichž zmíněné procesy jsou, mohou být, nebo by měly být založeny. Tím vzniká prostor, který patrně nemůže být zaplněn nikým jiným, než badateli, jejichž přístup je alespoň částečně filosofický. Hlavní směr, kterým se ubírá možná aplikace těchto zkoumání je nasnadě – směřují k vytvoření umělé inteligence, která by byla schopná získávat poznatky, zpracovávat je obdobně efektivně jako lidská mysl a vykonávat rozhodnutí, která budou z našeho pohledu rozumná a eticky přijatelná.

Je sice zřejmé, že od dosažení toho, aby byla takováto umělá inteligence utvořena, jsme velmi daleko, nicméně už nyní visí ve vzduchu množství otázek, kterým se filosofové nemohou vyhnout. Například vyvstává otázka, jaká jsou kritéria toho, kdy bude stroj možné považovat za poznávající či dokonce za mravní subjekt. Lze si jen obtížně představit, že pokud by se podařilo modelovat skutečnou umělou inteligenci, mohlo by toho být dosaženo bez toho, aby s tím byl spjat zásadní pokrok v náhledu na to, jak u rozumného subjektu probíhá proces zpracování informací, rozhodování a na jakých principech lze zakotvit elementární 'morálnost' jeho jednání, tedy pokrok, který bude co do své povahy (také) filosofický. Dá se čekat, že tento proces, pokud bude i jen částečně úspěšný, povede k vyvážení řady dalších oblastí problémů z dosahu filosofie obdobným způsobem, jakým se z filosofie historicky vyčlenily problémové oblasti, které konstituovaly jednotlivé vědní obory.

Je těžké předvídat, zda bude skutečně v této oblasti dosaženo nějakých zásadních úspěchů. Ale pokud ano, budou na tom mít

---

⁸ Reprezentativní přehled o vývoji dění v této oblasti lze získat například ze série sborníků z pravidelné mezinárodní konference *Principles of Knowledge Representation and Reasoning*.

V.

V samotném závěru svého příspěvku bych se přece jen chtěl alespoň krátce vrátit k otázce *Jak (dnes) dělat filosofii?* Myslím, že je vcelku zřejmé, že na tuto otázku nelze dát jednoduchou odpověď, která by spočívala ve vymezení jistého okruhu témat a stanovení metody jejich zkoumání. Odpověď na otázku jak dělat filosofii bude závislá na cílech, které oním děláním filosofie sledujeme. Pokud je naším cílem otevřít lepší vhléd do myšlenkového světa předchozích generací myslitelů, budou adekvátní jiné přístupy a metody než tehdy, je-li naším cílem probudit něčí mysl k vnímavosti vůči otázkám, které máme běžně tendenci přehlížet, či pomoci nalézt dotyčnému zakotvení v tomto nejistém světě. Ještě jiné přístupy budou na místě tehdy, pokud budeme od filosofie očekávat teoretické vyjasňování toho, na jakých principech jsou, resp. by měly být, založeny takové 'věci', jako je jazyk, poznávání, rozhodování a jednání (a samozřejmě z podstatné části na odhalování toho, kudy cesta k objasnění těchto 'věcí' nevede). Právě při tom pojetí filosofie, které jsem zmínil jako poslední, logická analýza má a nejspíš vždycky bude mít své významné místo.

Ale ať už filosofii děláme jakýmkoli způsobem, na výsledné produkty – tedy zejména texty, které budou napsány a šířeny do světa, bychom měli klást jisté nároky. Mezi klíčové nároky, myslím, patří přístupnost kritickému přezkoumání. A kritické výhrady přirozeně nedávají smysl tam, kde se nic srozumitelného neříká. Filosofové by se rozhodně neměli spokojovat s tím, že se jim jejich texty úspěšně podaří v čtenářích vzbudit pocity, jaké měla Alenka Lewise Carrolla po tom, co si přečetla báseň *Žvahlav*:⁹ „*Zdá se to velmi hezké.... Ale je poněkud těžké to pochopit. ... Mám pocit, že to jaksi naplňuje mou hlavu myšlenkami – jen přesně nevím jaké myšlenky to jsou.*“

Literatura

Carroll, L.: *Through the Looking Glass*,

<http://www.literature.org/authors/carroll-lewis/through-the-looking-glass/>.

Davidson, D. (1967): "The Logical Form of Action Sentences," in Rescher (1967).

Fichte, J. G. (2008): *O pojmu vědosloví (neboli takzvané filosofie)*, Filosofía, Praha (přeložil Jindřich Karásek).

Heisenberg, W. (1996): *Část a celek*, Votobia, Olomouc.

Kolář, P. a Svoboda, V. (1992): "Logická struktura vět o jednání: I,II,III," *Filosofický časopis* Vol. 40/č. 3,4,5, 1992.

Popper, K. (1997): *Logika vědeckého bádání*, OYKOIMENH, Praha.

---

⁹ Jde o báseň z knihy *Alenka za zrcadlem*. Její název v alternativních překladech zní *Tlachapoud* či *Hromoplk* (v anglickém originále *Jabberwocky*). Anglický originál knihy L. Carrolla *Through the Looking Glass* je dostupný na adrese <http://www.literature.org/authors/carroll-lewis/through-the-looking-glass/>.

Rescher, N., ed. (1967): *The Logic of Decision and Action*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.

Russell, B. (1967): *Logika, jazyk a věda*, eds. Berka, K. a Tondl, L., Svoboda, Praha.

Sarkar, S., ed. (1996): *Logical Empiricism at its Peak: Schlick, Carnap, and Neurath*, Garland Pub., New York.